

П. А. ГОРБАЧЕНКО

ЗАГАЛЬНОСОЦІАЛЬНІ ЗАХОДИ ЗАПОБІГАННЯ КОНТРАБАНДІ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ ЧИ ПРЕКУРСОРІВ АБО ФАЛЬСИФІКОВАНИХ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ

Досліджено питання загальносоціального запобігання контрабанді наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів. Визначено основні цілі загальносоціального запобігання цьому суспільно небезпечному діянню. Також, визначено основні заходи загальносоціального запобігання контрабанді наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів.

Ключові слова: запобігання злочинності, загальносоціальні заходи запобігання, контрабанда, наркотичні засоби, психотропні речовини, аналоги, прекурсори, фальсифіковані лікарські засоби.

Горбаченко П. А. Общесоциальные меры предотвращения контрабанды наркотических средств, психотропных веществ, их аналогов или прекурсоров или фальсифицированных лекарственных средств

Исследован вопрос общесоциального предотвращения контрабанды наркотических средств, психотропных веществ, их аналогов либо прекурсоров или фальсифицированных лекарственных средств. Определены основные цели общесоциального предотвращения этого общественно опасного деяния. Также, определены основные меры общесоциального предотвращения контрабанды наркотических средств, психотропных веществ, их

аналогов або прекурсорів или фальсифіцированих лекарственных средств.

Ключевые слова: *предотвращение преступности, общесоциальные меры предотвращения, контрабанда, наркотические средства, психотропные вещества, аналоги, прекурсоры, фальсифицированные лекарственные средства.*

Gorbachenko Pavlo. General social measures aimed at prevention of contraband drugs, psychotropic substances, their analogues or precursors or counterfeit medicines

The article investigates the issue of general social prevention of the smuggling of drugs, psychotropic substances, their analogues or precursors or counterfeit medicines. The author has outlined the main goals of general social prevention of this socially dangerous phenomenon. Also, the author identifies the basic means of general social prevention of contraband drugs, psychotropic substances, their analogues or precursors or counterfeit medicines.

Keywords: *crime prevention, general social prevention measures, smuggling, drugs, psychotropic substances, analogs, precursors, counterfeit medicines.*

Активізація діяльності міжнародних організацій та урядів багатьох держав світу в сфері боротьби з наркоманією та незаконним обігом наркотичних засобів та психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів, а також фальсифікованих лікарських засобів у ХХ столітті свідчить про те, що, колись місцева та ситуативна проблема набула загрозливих масштабів для всього людства.

Незаконний обіг згаданих засобів та речовин належить до глобальних проблем сучасності, оскільки йому притаманний високий ступінь суспільної небезпечності, зумовлений тяжкими наслідками не тільки для здоров'я окремої особи, а й для здоров'я населення, економіки, для кожної конкретної сім'ї та суспільства в цілому.

Разом з тим, з огляду на темпи поширення наркоманії у світі заходи, що вживаються відповідними міжнародними організа-

ціями, державними органами та громадськими організаціями є недостатньо ефективними.

Крім того, у ХХІ столітті у світі складається ситуація, коли розвинені держави шляхом жорсткої антинаркотичної політики та ефективної діяльності відповідних державних органів успішно здійснюють боротьбу з цим негативним явищем, однак не можуть остаточно його викоринити в глобальному світовому масштабі, оскільки ряд інших держав не вживають дієвих та рішучих заходів у такій боротьбі або взагалі стимулюють та підтримують організований наркобізнес та наркокартелі.

Сьогодні контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів є однією із загроз національній безпеці та національним інтересам України, а також інтересам конкретної людини.

Україна займає чітку позицію, яка полягає у рішучій боротьбі з цим суспільно небезпечним явищем та подоланням поширення наркоманії серед населення, а тому питання удосконалення системи загальносоціального запобігання наркозлочинності дуже гостро стоїть перед компетентними державними органами.

Незважаючи на різноманітність термінів, що вживаються вченими для визначення діяльності із запобігання злочинності (“профілактика”, “припинення”, “попередження”, “запобігання”, “відвернення” тощо), нормотворча практика пішла шляхом вживання терміну “запобігання”. Зокрема, у Конституції України (стаття 34), Кримінальному кодексі України, законах та інших актів законодавства діяльність щодо недопущення злочинів іменується “запобігання”¹.

Питання запобігання злочинності, у тому числі злочинкам у сфері незаконного наркообігу, були об’єктом досліджень таких провідних вчених як Г.А. Аванесов, О.М. Бандурка, А.А. Бова, В.А. Бублейник, А.О. Габіані, Е.Г. Гасанов, В.О. Глушков, І.М. Гриненко, В.В. Голіна, І.М. Даньшин, О.М. Джужа, І.А. Доброрез, В.І. Женутій, А.П. Закалюк, О.М. Костенко, І.П. Лановенко, Н.А. Мірошниченко, А.А. Музика, Ю.Г. Пономаренко, В.Г. Пшеничний, Л.В. Раєцька, Е.В. Расюк, О.Б. Сахаров, С.О. Со-

рока, Є.Г. Стрельченко, В.А. Тимошенко, Є.В. Фесенко, М.І. Хавронюк, М.С. Хруппа та ін.

Більшість з них дотримуються точки зору, що запобіганням злочинності слід іменувати сукупність різноманітних видів діяльності і заходів у державі, спрямованих на удосконалення суспільних відносин з метою усунення негативних явищ та процесів, що породжують злочинність або сприяють їй, а також недопущення вчинення злочинів на різних стадіях злочинної поведінки².

Крім того, більшістю провідних кримінологів вироблено позицію щодо класифікації заходів із запобігання злочинності за цільовим призначенням на загальносоціальні та спеціально-кримінологічні³.

Загальносоціальні заходи запобігання фактично спрямовані на економічний та соціальний розвиток суспільства, підвищення культурно-освітнього та морального рівня громадян держави. Вони проводяться поза рамками боротьби зі злочинністю та сприяють, у першу чергу, вирішенню загальносоціальних завдань: стабілізації економіки та поліпшення економічного добробуту населення, удосконалення соціальної сфери, забезпечення належного рівня соціального та культурного розвитку громадян, покращення морально-психологічної атмосфери у суспільстві.

Отже, такі заходи мають також сприяти утвердженню законності, правопорядку та високих моральних цінностей, формуванню громадянського суспільства, забезпеченню непорушності конституційних прав і свобод людини тощо.

А.П. Закалюк серед заходів загальносоціального напрямку запобігання наркозлочинності, як і злочинності загалом, справедливо виділяє:

а) заходи, що нецілеспрямовано, а посередньо роблять запобіжний вплив на причини і умови наркозлочинності;

б) заходи, що спрямовуються стосовно скорочення дії негативних соціальних явищ та процесів, які створюють підґрунтя для виникнення та формування причин і умов злочинності загалом, у тому числі певною мірою і причин та умов наркозлочинності⁴.

Загальносоціальні заходи запобігання злочинності, зокрема контрабанді наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів, мають відігравати головну та вирішальну роль у системі запобігання злочинності загалом і контрабанді у тому числі, оскільки такі заходи спрямовуються на вирішення основних суспільних проблем, які впливають на формування причин і умов злочинності та конкретного злочину.

Слід зазначити, що ефективність загальносоціальних заходів запобігання злочинності є основою для реалізації системи заходів спеціально-кримінологічного та індивідуального запобігання окремим видам злочинів.

З огляду на те, що загальносоціальні заходи запобігання спрямовані на розвиток суспільних відносин та нейтралізацію разом з тим причин і умов злочинності, систему загальносоціального запобігання контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів мають становити:

1. Заходи економічного характеру, спрямовані:
підвищення добробуту населення;
стабілізацію економічного розвитку держави;
підвищення прожиткового мінімуму та соціальних гарантій для населення;

створення робочих місць та вжиття заходів щодо подолання безробіття;

недопущення, особливо в умовах активної фази євроінтеграції, перетворення України на ринок збуту наркотичних засобів, психотропних речовин та фальсифікованих лікарських засобів.

2. Заходи соціального характеру, спрямовані на:
відновлення ролі сім'ї як основи суспільства;
викорінення таких суспільно негативних явищ як жебрацтво, проституція, дитяча бездоглядність та безпритульність;
встановлення дієвого державного контролю над діяльністю закладів грального бізнесу та нічних розважальних закладів;

створення сприятливих умов для здобуття молоддю якісної освіти, розвиток її інтелектуального та творчого потенціалу, сприяння в питаннях працевлаштування;

підвищення ролі спорту та занять фізичною культурою в житті кожної людини;

запровадження державних програм щодо проведення моніторингу поширення наркоманії та незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів;

активізація діяльності органів та закладів охорони здоров'я України у сфері лікування наркоманії;

створення мереж закладів соціальної допомоги наркозалежним особам та центрів ресоціалізації таких осіб;

впровадження нових концепцій і методик лікування, надання спеціалізованої психологічної допомоги наркозалежним особам;

забезпечення функціонування та розвитку мережі спеціальних виховних закладів для дітей і підлітків з девіантною поведінкою.

3. Заходи нормативного (правового) характеру, спрямовані на:

врахування досвіду передового світового законодавства у сфері боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів та психотропних речовин при підготовці відповідних нормативно-правових актів, удосконалення відомчої нормативно-правової бази правоохоронних органів у цій сфері;

вжиття заходів щодо налагодження двостороннього та багатостороннього співробітництва з іноземними правоохоронними органами в частині удосконалення заходів з виявлення та ліквідації лабораторій, що займаються фальсифікацією лікарських засобів, а також припинення їх контрабандного переміщення через митний кордон України;

удосконалення на законодавчому рівні заходів превентивного характеру щодо запобігання незаконному вживанню наркотичних засобів і психотропних речовин;

остаточне врегулювання питання доцільності утворення державного органу, відповідального за формування та реалізацію дер-

жавної політики у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів, а також координацію дій у сфері протидії незаконному обігу згаданих засобів та речовин;

налагодження на нормативно-правовому рівні взаємодії підрозділів по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю Служби безпеки України, Департаменту протидії наркозлочинності Національної поліції України, а також відповідних підрозділів митних органів та Держприкордонслужби України, які беруть участь у боротьбі з контрабандою;

створення сучасного міжвідомчого автоматизованого інформаційного банку даних, пов'язаних з обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів;

створення міжвідомчої лабораторії з метою дослідження і систематизації відомостей про синтетичні та напівсинтетичні наркотичні засоби і психотропні речовини, вилучені з незаконного обігу, накопичення інформації про технологічні процеси, що застосовуються у підпільних нарколабораторіях, результати перевірок хіміко-фармацевтичних і сільськогосподарських підприємств, діяльність яких пов'язана з обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів чи культивування наркотиковмісних речовин;

проведення із учнями та студентами навчальних закладів, трудовими колективами підприємств, установ, організацій занять роз'яснювального характеру про передбачену законодавством України відповідальність за дії, пов'язані з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів.

4. Заходи культурно-просвітницького та виховного характеру, спрямовані на:

створення та забезпечення демонстрації освітніх фільмів, виставок, присвячених проблемам поширення наркоманії та захворювання на СНІД;

трансляцію вітчизняних та зарубіжних художніх та документальних фільмів щодо проблем поширення наркоманії та деградації особистості наркомана;

розповсюдження у громадських місцях, громадському транспорті, навчальних закладах, спортивних секціях, підприємствах, установах, організаціях інформаційно-просвітницьких матеріалів щодо неприпустимості вживання наркотичних засобів та психотропних речовин та необхідності ведення здорового способу життя;

підготовку спеціальної літератури щодо профілактики наркоманії та лікування осіб, хворих на наркоманію;

проведення конференцій, круглих столів, семінарів із залученням лікарів, соціальних працівників, педагогів та психологів щодо негативних наслідків вживання наркотичних засобів, психотропних речовин;

проведення під егідою профільних державних органів та органів місцевого самоврядування культурно-мистецьких заходів та спортивних змагань під гаслами боротьби з наркоманією, наркотиками, наркозалежністю тощо.

5. Заходи інформаційного характеру, спрямовані на:

розробку та впровадження дієвої антинаркотичної кампанії в ЗМІ;

інформування населення через ЗМІ та можливості всесвітньої мережі Інтернет про наслідки вживання наркотичних засобів;

використання в теле- та радіоэфірі, в мережі Інтернет антиреклами наркотиків;

забезпечення впровадження в навчальних закладах програм антинаркотичного змісту виховного характеру;

створення у навчальних закладах правових гуртків та груп для занять практичною психологією, експрес-інформацій та наочної антинаркотичної агітації;

проведення зустрічей учнів та студентів навчальних закладів, трудових колективів підприємств, установ, організацій з особами, які вилікувалися від наркозалежності;

розповсюдження інформації про негативний вплив на організм людини наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та фальсифікованих лікарських засобів, про те як розрізнити нар-

котичні засоби, психотропні речовини, а також способів виявлення фальсифікованих лікарських засобів;

постійне висвітлення в ЗМІ та мережі Інтернет результатів діяльності правоохоронних органів у сфері боротьби з незаконним наркообігом та фальсифікацією лікарських засобів.

Розглянуті та проаналізовані загальносоціальні заходи запобігання безперечно характеризуються масштабністю, глобальністю та тривалістю їх реалізації, адже спрямовані на вирішення не лише однієї конкретної соціальної проблеми, яка має нагальний характер, а вирішення комплексу суттєвих економічних та соціальних завдань. Їх успішна реалізація створює умови для усунення чи послаблення криміногенних факторів, які детермінують наркозлочинність.

Усуваючи негативні суспільні процеси і явища, досліджувані загальносоціальні заходи безумовно виконують функцію запобігання контрабанді наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів.

Таким чином, завдяки своїй універсальності та масштабності загальносоціальні заходи становлять підґрунтя для побудови ефективною системи спеціально-кримінологічного запобігання злочинних проявів.

1. *Закалюк А.П.* Курс сучасної української кримінології: теорія і практика : у 3 кн. / Закалюк А.П. – К. : Видавничий Дім “Ін Юре”, 2007; Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. – С. 320. **2.** *Закалюк А.П.* Цит. праця. – С. 327; *Кримінологія: Загальна та Особлива частини: підручник / І.М. Даньшин, В.В. Голіна, М.Ю. Валуйська та ін.; за заг. ред. В.В. Голіни. – 2-ге вид. перероб. і доп. – Х. : Право, 2009. – С. 53. **3.** *Закалюк А.П.* Цит. праця. – С. 327; *Голіна В.В.* Злочинності – організовану протидію. – Х.: Рубікон, 1998. – С. 4; *Голіна В.В.* Запобігання злочинності: проблеми оптимізації соціальної активності // Вісник Академії правових наук України. – 2006. – № 3 (46). – С. 211; *Теоретические основы предупреждения преступности /**

отв. ред.: В.К. Звирбуль, В.В. Клочков, Г.М. Миньковский. – М. : Юрид. лит., 1977. – С. 36; Сахаров А.Б. Роль криминологической науки в предупреждении преступности / А.Б. Сахаров // Соц. законность. – 1985. – №12. – С. 73. 4. *Наркозлочинність*: криминологічна характеристика та запобігання: Науково-практичний посібник / Бова А.А., ВЖенунтій В.І., Закалюк А.П. та ін. ; за заг. ред. А.П. Закалюка. – К. : 2006. – С. 118.

Gorbachenko Pavlo. General social measures aimed at prevention of contraband drugs, psychotropic substances, their analogues or precursors or counterfeit medicines

The article is devoted to defining the purpose and basic measures of general social prevention of the smuggling of narcotic drugs, psychotropic substances, their analogues or precursors or counterfeit medicines.

Ukraine takes a clear position on resolute countering of contraband narcotic drugs, psychotropic substances, their analogues or precursors or counterfeit medicines and repelling the expansion of drug addiction among the population, and thus the competent state authorities are very concerned about improvement of the system of general social prevention of drug-related crimes.

The general social preventive measures are actually aimed at economic and social development of the society, improvement of the cultural education and moral standards of the citizens. Those measures are taken outside the framework of crime countering, and first of all, they facilitate the fulfillment of general social objectives: stabilization of the economy and promotion of economic welfare, advancement of the social services, provision of an adequate social and cultural development of citizens, recovery of the moral and psychological atmosphere in the society.

In this regard, effectiveness of the general social measures of crime prevention constitutes the basis for implementation of the system of measures of specifically-criminological and individual prevention of certain types of crimes.

In view of the above, the system of general social prevention of smuggling of narcotic drugs, psychotropic substances, their analogues or precursors or counterfeit medicines must include:

- 1) economic measures;
- 2) social measures;
- 3) regulatory (legislative) measures;
- 4) cultural and educational measures;
- 5) informational measures.

The aforementioned general social prevention measures are certainly characterized by their magnitude, globality and duration of their implementation, because they are aimed at resolving a complex of major economic and social problems rather than addressing just one specific urgent social problem. Their successful implementation creates the conditions for elimination or weakening of criminogenic factors that determine the drug crimes, including the smuggling of narcotic drugs, psychotropic substances, their analogues or precursors or counterfeit medicines.

Thus, being so universal and extensive, the general social measures are the fundamentals for construction of an efficient system of specifically-criminological prevention of criminal offenses in the research area.

Key words: crime prevention, general social prevention measures, smuggling, drugs, psychotropic substances, analogs, precursors, counterfeit medicines.